

a posléze vznikl (opět ve formě románu-fejetonu na pokračování) zábavný i jímavý příběh o přírodě, lidech a zvířatech, souběžně chvalořečící život a tlumočící smutek z neúprosného uplývání času. Tento Těsnohlídkův text v čtenářském povědomí přetrval již několik literárních a kulturních epoch, zatímco jiné autorovy prozaické práce, podle literárních historiků nesrovnatelně významnější, ve zkoušce času obstály mnohem méně a představují především prvorepublikovou čili meziválečnou minulost literární Moravy.

V souvislosti s *Liškou* se připomíná také podžánr myslivecké humoresky a tíhnutí k přírodní lyrice v próze. Ani v Brně se však tento výtvar naráz nestal takřečeným prorokem: z akademického *Lexikonu české literatury* se dovídáme, že na knižní vydání *Lišky Bystroušky* tenkrát nevyšla jedna jediná recenze.

Do literární galerie nepochybně patří i některé mimoliterární zajímavosti. Snad stojí za připomenutí, že po vyhlášení nezávislosti Československé republiky byl novinář Těsnohlídek jedním z největších vyznavačů sokolské myšlenky a hned v raných prvorepublikových letech se mu podařilo založit tradici stavění stromů republiky se sbírkami pro chudé děti, což oceňoval za pobytů ve Skandinávii. Málo se také ví, že se stal neúnavným propagátorem Liptovského krasu a především se domohl zpřístupnění Demánovských jeskyní nebo že zpopularizoval životní osudy moravského světoběžníka Eskymo Welzla. Psal také prózy pro děti; jeho tragicky temperované básně vyšly až posmrtně. Dlouhá léta zápolil s depresemi, dokud jim nepodlehli. Jeho povahu nejspíše umně vystihl František Kožík v životopisném románu *Jsem vánočním stromu podoběn*. Zhasl však příliš brzy.

Recenze

O české, slovenské a polské ortoepii

Diana Svobodová, PdF OU v Ostravě

Diana.Svobodova@osu.cz

KULDANOVÁ, P.; PETRÁŠ, P.; HEBAL-JEZIERSKÁ, M. *Ortoepie západoslovanských jazyků (češtiny, slovenštiny a polštiny)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2022.

Publikace mezinárodního kolektivu autorů z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity, z Filozofické fakulty Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře a z Institutu západní a jižní slavistiky Varšavské univerzity je první monografií svého druhu věnovaná výslovnostním pravidlům tří uvedených jazyků.

Jak je z názvu zřejmé, kniha se zaměřuje na tři nejvýznamnější západoslovanské jazyky, které i přes svou genealogickou a typologickou blízkost vykazují nejen na rovině fonetiko-fonologické řadu odlišností. Můžeme se o tom přesvědčit i v běžné komunikační praxi, kdy si češti, slovenští a polští mluvčí při vzájemném kontaktu obvykle alespoň do jisté míry rozumějí, ale narážejí na problémy, mají-li druhý či třetí jazyk užít aktivně.

Publikace je koncipována jako kolektivní monografie a poskytuje teoretické poučení nejen studentům lingvistických oborů a učitelům mateřského jazyka, ale všem, kdo si chtějí osvojit zásady standardizované výslovnosti češtiny, slovenštiny a polštiny, zajímají se o kulturu mluveného slova nebo je pro ně veřejné vystupování součástí profese (např. v oblasti médií). Se zasazením do širších obecnělingvistických souvislostí přináší deskriptivně-komparativní popis zvukové stránky všech tří jazyků v kontextu národních teorií jazykové kultury. Postupně byla vydána ve čtyřech obsahově identických jazykových mutacích (vedle jazyků, jimiž se zabývá, také v angličtině).

Z hlediska koncepce je jádrem monografie popis ortoepické normy zkoumaných jazyků. Unikátnost zpracování spočívá v tom, že o každém z témat pojednávají v pečlivě promyšlené struktuře jednotliví autoři vždy pro svůj jazyk velmi komplexně, což čtenářům umožňuje mezijazykové srovnávání jak u dílčích jevů, tak se zasazením do širší jazykovědné problematiky, a to z hlediska pojetí nejen synchronního, ale i diachronního komparací kulturněhistorických východisek. Autoři vycházejí jak z popisu teorie spisovného jazyka a jazykové kultury, tak také z návaznosti na dříve realizované tematicky související sociolingvistické výzkumy.

I přes výraznou kompaktnost zpracování je zjevné, že se jednotlivé části publikace z pera tří autorů v některých ohledech liší. Rozdílné jsou nejen rozsahem příslušných částí věnovaných vždy jednomu ze tří analyzovaných jazyků, ale také autorským pojetím a členěním na podkapitoly. Zřetelný rozdíl vidíme hlavně u kapitol o výslovnosti, jež jsou u češtiny a slovenštiny věnovány ortoepii a u polštiny vedle toho také teoretickému popisu hlásek, protože v Polsku chybí souhrnná publikace popisující artikulaci polských hlásek a přibližující výsledky nových výzkumů.

Komparativní charakter zpracování naznačuje už terminologické vymezení výchozích pojmů typu *ortoepie*, *ortofonie*, *norma* nebo *kodifikace*, jež jsou v bohemistice, slovakistice a polonistice chápány do jisté míry odlišně. Zejména však autoři poukazují na odlišné politické, společenské a kulturní podmínky, za nichž probíhala v jednotlivých zemích kodifikace pravidel spisovné výslovnosti, na různou délku platnosti a obsah kodifikace současné a mimo jiné také na rozdílnou jazykovou politiku států (na Slovensku a v Polsku je používání jazyka regulováno jazykovým zákonem, v České republice nikoli). Z obsahu klíčových kapitol, jež lze v podstatě vnímat jako soustavný popis pravidel výslovnosti češtiny, slovenštiny a polštiny, pak vyplývají rozdílnosti jejich systémů vokálních i konsonantických a odlišnost kombinatorických změn při spojování hlásek do slabik, slov a slovních spojení (pozornost je věnována např. asimilaci, realizaci tzv. rázu, přízvukovým poměrům apod.).

Všechna tři jazyková prostředí jsou představena s oporou o relevantní odbornou literaturu i výsledky nejnovějších fonetických bádání. Důležité je také zmínit, že autoři na základě své hluboké odborné erudice velmi výstižně pojmenovávají i nedostatky, k nimž ve výslovnosti v jednotlivých jazycích dochází, a věnují se nejen jevům segmentálním, tj. hláskám a pravidlům jejich artikulace v proudě řeči, ale také prostředkům suprasegmentálním (prozodickým). Text je obohacen o vlastní zkušenosti autorů vycházející např. u P. Kuldanové z poslechu a hodnocení mluveného projevu redaktorů a moderátorů zpravodajských a publicistických pořadů veřejnoprávních médií nebo divadelních herců.

Už ve velmi krátké době po zveřejnění publikace zaznamenali její autoři kladné ohlasy a doklady jejího užívání nejen z českých, slovenských a polských univerzitních pracovišť, ale kupříkladu i z hereckého prostředí. Dočkala se už i prvních ocenění, např.

P. Petráš získal za své spoluautorství cenu LIPA, udělovanou vedoucím katedry slovan-
ských filologií Filozofické fakulty Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře v kategorii
Lingvistická publikace, a kniha byla na téže fakultě nominována na Cenu děkana za publi-
kační činnost zaměstnance fakulty jako významný domácí a zahraniční publikační výstup.

Vznik publikace byl podpořen projektem Mezinárodního visehradského fondu, jehož
koordinátorkou byla P. Kuldánová. Kniha byla vydána pouze elektronicky a je volně
dostupná na adrese <https://pdf.osu.cz/24690/publikovane-vystupy-projektu/>, kde najdou
zájemci také odkaz na cvičebnici *Orthoepy of West Slavonic Languages – Practical Exer-
cises. Workbook for practising standard Czech, Slovak and Polish pronunciation*. Autory
této cvičebnice jsou P. Kuldánová, M. Hebal-Jeziarská a M. Olšiak (jehož za UKF v Nitře
později v řešení projektu vystřídal P. Petráš) a původně byla vytvořena pro workshopy
realizované na zapojených univerzitách. Řadí se rovněž k příznivě hodnoceným výstupům
projektu a nadále je možné ji využívat pro výuku a nácvik zvukových jevů češtiny, slo-
venštiny a polštiny.

Škola jako místo radosti z přemýšlení o jazyce

Adéla Krygarová, PdF UK v Praze

adela.krygarova@student.pdf.cuni.cz

PACOVSKÁ, J.; NEBESKÁ, I.; RÖHRICH, A.; VAŇKOVÁ, I. *Škola jako místo radosti z přemýšlení o jazyce: pedagogický pohled na kognitivní a kulturní aspekty jazyka*. Praha: Akropolis, 2021.

Autorský kolektiv představuje školu jako prostor, v němž všichni pobývají rádi, ukazuje
možnosti, jak stimulovat žáky k zájmu o mateřský jazyk s využitím postupů kognitivní
lingvistiky (kognitivně = smysluplně, zábavně a inspirativně, s. 28). Autoři si kladou za cíl
motivovat čtenáře k dialogu vnitřní i vnější podoby, který povedou jak s autory, tak i se
sobou samotnými. Nabízený text by měl posloužit jako inspirace ke kladení otázek a hledání
odpovědí. Během četby se každý čtenář stane tím, kdo při čtení o jazyce o jazyce přemýšlí.

Publikace je složena z pěti kapitol, které mohou působit disparátně, avšak autoři touto
rozličností nabízejí čtenáři možnost s knihou pracovat dle své vůle tak, jak mu budou
dílčí témata konvenovat. Ocenění hodné je využití odkazového aparátu prostupujícího
celou publikací, díky kterému se může čtenář v knize pohybovat víceméně volně, může
se navracet k již přečtenému, případně předbíhat ke zmíněnému odkazu a stále se udržet
při jistotě, že jeho myšlenková niť nebude přetržena, ba naopak prodloužena. Kapitoly
obsahují texty s metodickým průvodcem *Jak na to* a jsou doplněny přílohami umístěnými
v závěru publikace.

Čtenářsky zajímavý je úvod publikace nazvaný *Přijměte naše pozvání*, v němž autoři
odhalují podstatu sepsaného textu a pomáhají čtenáři naladit se na přečtení publikace.
Je totiž vystaven způsobem, který stěžejní myšlenku každé části vytkne až v jejím závě-
ru, drží tedy čtenáře v napětí a poskytuje mu možnost předvídat rozhršení nastíněného
problému.

První kapitola je diskursem o vztahu jazyka a školy. Jazyk je představen v kontextu ško-
ly jako prostředek, kterým se dorozumíváme, ale i klíč k poznávání souvislostí, ve kterém